

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE CREȘTINĂ

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

SERIE NOUĂ – ANUL XXX (XCVI), Nr. 9-12, SEPTEMBRIE-DECEMBRIE 2020

Mitropolia Moldovei și Bucovinei
TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ
REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE CREȘTINĂ

CUPRINS

**BIOETICĂ, TRANSUMANISM, DIGITALIZARE –
LUMEA ÎN POSTMODERNITATE**

Pr. prof. univ. dr. Ioan C. TEȘU , <i>Familia în era digitală (II)</i>	5
Pr. prof. univ. dr. Vasile VLAD , <i>Reflecții teologice asupra sexualității umane</i>	22
Pr. prof. univ. dr. Ioan C. TEȘU , <i>La granița umanului sau pe marginea prăpastiei neantului. Reflecții morale asupra viitorului ființei umane, în lumea digitală</i>	41
Pr. asist. univ. asoc. Dr. Cristian-Alexandru BARNEA , <i>Comuniune, comunicare, conectivitate în învățământul teologic. Scurte considerații în vreme de pandemie</i>	57
Drd. Nicușor SĂNDOIU VLAICU , <i>Criza spirituală a societății postmoderne, apanaj al secularismului</i>	79
Ierom. drd. Alexandru POPESCU , <i>Relația dintre Biserică și Stat pe timp de pandemie. Răspunsuri din trecut ale Sfântului Ioan Gură de Aur pentru vremea noastră</i>	92
Prof. univ. dr. Ștefan MUNTEANU , <i>L'œuvre de traduction de la Septante</i>	106
Pr. cercet. III dr. Liviu PETCU , <i>Inscripțiile creștine timpurii, latinești și grecești – dovezi incontestabile ale practicii botezării copiilor mici (Partea a II-a)</i>	130
Prof. univ. dr. Carmen-Maria BOLOCAN , <i>Sărbătoarea creștină și „abordarea” ei populară în opera Părintelui Simion Florea Marian</i>	155
Pr. dr. Ioan-Lucian RADU , <i>The Woman from Hosea 3: 1-3. The Prophet's Wife or a Second Wife?</i>	175
Drd. Alexandru Nicolae AGIGNOAEI și Drd. Gabriela Fulvia HOROBETȚ , <i>Chenoza lui Hristos și chenozele zeilor păgâni: fond comun, forme și finalități diferite</i>	187

PĂRINȚII BISERICII (TRADUCERE)

<i>Viața Sfântului Nifon al Constanțianei: vederea Înfricoșătoarei Judecăți (Monahia Parascheva ENACHE, trad.; Pr. Dragoș BAHIRM, ed.)</i>	204
--	-----

RECENZII

- Daniel B. Hinshaw**, *Suferința și natura vindecării*, traducere din limba engleză de Florin Caragiu, Editura Sophia, București, 2016 (Drd. Petru CERNAT) 233
- Ion Moraru**, *Pustiirea. Treptele infernului. Fata cu miros de busuioc*, Editura Nicodim Caligraful, Mănăstirea Putna, 2018 (Diac. dr. Gabriel PIȘTEA) 241
- Slujind adevărul, slujim pe Dumnezeu și pe oameni: Aspecte ale cercetărilor doctorale actuale*, volumul al XI-lea al Simpozionului Internațional „Studia Theologica Doctoralia”, coordonator Pr. prof. univ. dr. Viorel Sava, Editura Doxologia, Iași, 2019 (Diac. dr. Gabriel PIȘTEA) 245

FAMILIA ÎN ERA DIGITALĂ (II)

Pr. prof. univ. dr. Ioan C. TEȘU

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași

Abstract

Among the effects produced by technology addiction, one of outmost importance is the loss of genuine connection between the members of a family. Alongside this one, the relationship between parents and children suffers, as well. The amount of time the youngsters spend in the company of gadgets becomes grater than the amount of time spent connecting with the members of their family. Not few are the children which adress the issue of missing their devices more than missing their parents, when being faced with the impossibility of reaching any of the two previously mentioned. In most cases, children search for a stronghold in the internet and its social media platforms, without realising that, on a surface level of human relationships development system, lies the isolation and the feeling of loneliness. The way of rectifying this disfuncionality involves the cultivation of genuine connection with human beings and not with insentient objects such as technological devices.

Keywords: Digital technology, „Net Generation”, spiritual life, digital adiction, discernment.

Cyber sau hypercomunicarea – apusul comuniunii sau dispariția „cărării de la om la om”

Dacă gânditorul francez Jean-Claude Larchet¹ vorbea despre o infiltrare a tehnologiei în viața lumii și a omului contemporan, de

---

¹ „Nici o altă tehnologie nu s-a infiltrat în activitatea noastră zilnică pentru un timp atât de îndelungat, nu a solicitat atenția și intervenția noastră atât de constant, nu a invadat atât de mult viața noastră privată, familială și privată, nu a pătruns atât de profund în lăuntrul vieții noastre sufletești. Nici o altă tehnologie nu a transformat atât de mult raporturile noastre cu spațiul și timpul, felul nostru de a vedea lumea, relațiile noastre cu ceilalți, reprezentarea pe care o avem despre noi, natura și ritmul activităților noastre de la serviciu și din timpul liber, forma noastră de comunicare, ca și natura, structura și forma vieții noastre psihice și intelectuale. Și nici o altă tehnică, prin influența exercitată asupra modului nostru de a fi, care constituie textura existenței noastre, nu a avut un impact atât de important asupra vieții noastre spirituale”. Cf. Jean-Claude Larchet, *Captivi în internet*, în românește de Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2018, pp. 5-6.

la cele mai fragede vârste și până la apusul vieții, alți autori vorbesc despre o invadare, de către mijloacele tehnologiei digitale, a spațiului, nu doar public sau profesional, ci și familial și privat. Oriunde ne-am afla, avem ocazia să observăm părinți preocupați mai mult să răspundă apelurilor telefonice sau să inițieze altele, ori să trimită emailuri și SMS-uri, decât să dea curs întrebărilor și dorințelor copiilor, ceea ce le-ar fi dezvoltat celor din urmă gradul de sociabilitate, anduranță și reziliență, de empatie, prietenie și compasiune. Ca urmare, acești copii vor căuta răspunsuri și se vor orienta tot către tehnologie, ca efect al comportamentului părinților.

Nu întâmplător, părinții vor vedea în dispozitivele digitale o „bonă electronică”, ideală pentru copiii lor, iar aceștia – copiii, vor căuta în aparatura *high-tech* un părinte și prieten, un mentor și educator, un sfetnic și confident, alături de care vor începe să petreacă mai mult timp decât în prezența părinților biologici.

Același apus al comunicării și, mai ales, al comuniunii se prelungește și la alte vârste, din viața copiilor. Colegi și colege, prieteni și prietene, aflați în apropiere fizică, dar preocupați fiecare de *smartphone*-ul său, cu aplicații mult mai atractive decât comunicarea reală, ale cărei reguli par a le fi uitat, în favoarea „comunicării mediate de tehnologie”.

Nu sunt cadre izolate, ci aproape generalizate, cele în care tinerii îndrăgostiți, în loc să se privească în ochi și să se strângă de mână, au privirea ațintită pe ecranul telefonului inteligent. Dacă reușește să îl atragă mai mult decât persoana iubită, înseamnă că este cu adevărat „inteligent”, dispunând de un arsenal de subjugare, mai bogat decât sentimentele umane, pe care i le-ar fi putut împărtăși aceasta. Dacă telefonul este mai „inteligent”, capacitățile noastre mintale par a fi, însă, mai slabe, iar sentimentele mai diluate.

Tot astfel, în loc să își șoptească „vorbe de amor”, ei își manifestă interesul și iubirea față de celălalt, căutând pe net și arătându-și, pe telefon, clipuri, imagini, fotografii, *selfie*-uri, care li se par a fi adevărate declarații de dragoste, pe care ei nu le mai pot rosti, pentru că au uitat „limbajul iubirii” autentice și lexicul lui bogat, care i-ar fi introdus în starea sufletească necesară.

Căutând să binedispună „persoana iubită”, un tânăr, de exemplu, îi va „împărtăși” sau „mărturisi” acesteia nivelul de joc la care a ajuns cu băieții din grup, lucru care pe ea nu o interesează deloc.

„Iubita”, la rândul ei, îi va întoarce declarația de dragoste acestuia, vorbindu-i despre tot mai larga ei rețea de socializare, despre „like”-urile primite și cererile de acceptare obținute, paradoxal, de la persoane străine, nu de la „iubitul” ei.

Mai departe, tânărul se va scufunda și mai mult în joc, vrând să îi demonstreze iubitei capacitatea și abilitatea lui, pentru ca fata să se simtă atrasă de „eroismul” său, dobândit prin violență și sânge „digital”. Ca multe alte tinere, și ea va posta fotografiile prin care să impresioneze, și nu doar pe prietenul ei tot mai absent față de ea și mai implicat în lumea virtuală, deși se află lângă ea, în „persoană”, ci și pe „alții”, dacă s-ar putea pe „toți”. Și unii dintre aceștia chiar „au ochi” pentru ea. Fata se simte ignorată și marginalizată în preocupările iubitului ei. Băiatul se simte trădat și înșelat. Însă aceasta este iubirea „mediată” de tehnologia digitală, fără a mai vorbi despre alte pericole și capcane, precum sextingul, pornografia, în variate forme, etc.

Chiar și în cadrul familiilor, care se întemeiază tot mai greu, mai rar și mai târziu, specialiștii vorbesc despre „singurătatea în doi”, o singurătate mai apăsătoare și mai dureroasă decât cea din pustiu sau reclusiune; sau despre „apocalipsa comunicării”, datorate faptului că soții petrec mai mult timp în lumea digitală, fiecare cu dispozitivul lui, în rețeaua, cu programele și aplicațiile favorite. Timpul de calitate petrecut de cei doi se restrânge tot mai mult, convorbirile empaticе, asertive, ca o împărtășire și primire de sentimente, cu ajutorul cuvintelor, devin tot mai rare. Trăiesc „împreună, dar alături” sau, după cum spunea o autoare, fiecare cu ochii în telefonul lui, adică „atât de aproape și totuși atât de departe unul de celălalt”². Sau și mai real: „Singuri, împreună”³, asemenea titlului inspirat al unei lucrări.

Într-o astfel de lume, părinții tot mai ocupați, evident, să lucreze, să se îndatoreze și apoi să plătească cu dobândă, pentru a le oferi copiilor ceea ce nu au avut ei, îi „pasează” „bonei digitale”. Nu realizează că adevărata rată pe care o plătesc, și cu o dobândă mult mai mare, pe întreaga viață, este nefericirea copiilor, datorată nu

---

²Dr. Mary Aiken, *The Cyber Effect. Psihologia comportamentului uman în mediul online*, traducere de Vasile Bontaș, Editura Niculescu, București, 2019, p. 17.

³Sherry Turkle, *Alone Together. Why we expect more from technology and less from each other*, Basic Books Printing House, 2017.

lipsei banilor, ci absenței lor, ca părinți, iar „în absența autorității parentale, Google devine răspunsul la întrebările vieții”⁴. Or, este știut faptul că „nici un program informatic din lumea aceasta nu se poate compara cu un părinte implicat și iubitor, care îți îndrumă pașii în viață”⁵.

Acesta este doar începutul sau debutul, pentru că „în viitor, tehnologia va pune stăpânire pe lumea noastră, va fi inseparabilă de viața noastră de zi cu zi și va fi înglobată în structuri și obiecte pe care nu le-am considerat niciodată înainte drept „tehnologie”. Viața oamenilor se va desfășura în interiorul unei rețele ticsite de persoane și de lucruri „inteligente”, interconectate, cu deosebiri abia perceptibile între om și mașină, *on-line* și *off-line*, virtual și material. (...) Cantitatea de tehnologie digitală din lume va înregistra o creștere colosală în următoarele decenii. Zeci de miliarde, poate chiar mii de miliarde de obiecte de uz curent, de la îmbrăcăminte la aparate electrocasnice, vor fi dotate cu putere de procesare, vor fi echipate cu senzori și vor fi conectate de internet. Aceste dispozitive „inteligente” vor fi capabile să ia propriile decizii, culegând, prelucrând și valorificând informațiile asimilate din lumea înconjurătoare. Pe măsură ce tehnologia și designul se vor îmbunătăți, s-ar putea să nu mai observăm că obiectele digitale sunt chiar „tehnologie”⁶.

„Familia digitală” – comunicare vs comuniune?

Referindu-se la problemele familiei contemporane, moraliștii observă o alterare a valorilor care i-au dat, altădată, stabilitate și trăinicie. Se vorbește, tot mai des, despre un „conflict între generații”, despre lipsa de comunicare sau „apocalipsa comunicării” și „singurătatea în doi” dintre soți, iar unele dintre rănilile tot mai grave și mai des întâlnite ale familiei actuale sunt: violența fizică și psihică, infidelitatea, avortul, divorțul etc.

---

⁴ Gary Chapman, Arlene Pellicane, *Creșterea copiilor în era tehnologiei. Copii sociabili într-o lume a ecranelor*, traducere de Raluca Mirăuță, Editura Casa Cărții, Oradea, 2018, p. 193.

⁵ *Ibidem*, p. 200.

⁶ Jamie Susskind, *Politica viitorului. Tehnologia digitală și societatea*, traducere din limba engleză de Adina Ihora, prefață de Claudiu Degeratu, Borint Books, București, 2019, p. 57.

Multe dintre aceste „răni” ale familiei contemporane se datorează pătrunderii „duhului lumesc” în căminul altădată creștin, iar tehnologia digitală, dacă nu avem un comportament înțelept față de ea, este un adevărat „călăreț al Apocalipsei”, ce anticipă dezastrul și sfârșitul. Ea a pătruns în viața noastră, în activitatea noastră profesională, în căminul nostru, în bucătărie, baie și dormitor, și nu doar la modul fizic, ci producând schimbări în relațiile cu ceilalți membri ai familiei noastre, ba chiar și în profunzimile minții și ale sufletului nostru.

De câteva decade, însă, și pe măsură ce mijloacele tehnice de relaționare și de comunicare au performat, asistăm, parcă, la diminuarea, poate chiar la pierderea fiorului prieteniei și al iubirii dintre două persoane îndrăgostite, a sfielii care exista, altădată, între soți, a cuminenței copiilor față de părinți și a emoției curate și înalte dintre oameni. Se vorbește, astăzi, tot mai des despre egoism și narcisism, despre indiferență față de suferința altora, despre diminuarea și lipsa empatiei, în relație cu cei încercați, a respectului și fidelității între soți, a prețuirii și ajutorării părinților abandonați și uitați. S-ar părea că sentimentele intense s-au ofilit, în mare măsură, locul lor fiind luat de cuvinte puține și scurte, ca în e-mail-uri sau SMS-uri, cu care ne-am obișnuit atât de repede.

Încă de la o vârstă fragedă, copiii par a se simți tot mai stincheri în compania altora, nu doar adulți, ci chiar și de o vârstă cu ei. Nu mai știu să inițieze și nici să întrețină o conversație, iar mai târziu, o prietenie și o căsnicie. Minteă lor procesează informațiile și sentimentele ca un computer, căutând, pe scurtătură, utilitatea, eficiența și finalitatea. Chiar și rețelele sociale digitale, care au fost create pentru a pune în legătură persoane diferite, din locuri îndepărtate, lasă, adeseori, loc depresiei și deprimării. Sintagme precum „stres digital”, „amnezie digitală”, „depresie de calculator”, „de internet”, „de Facebook” sau chiar cea de „demență digitală” fac tot mai des parte nu doar din lexicul de specialitate, ci din concretul vieții cotidiene, o viață petrecută tot mai mult în compania dispozitivelor digitale, adeseori mai mult decât în relație cu familia și cu cei apropiați. Altminteri, se insinuează și se instalează vicleana „nanofobie”, teama de a nu avea acces imediat la dispozitivele digitale, sau perfida „FOMO” – frica de a fi deconectat sau de a lipsi ori a nu fi prezent la momente importante, la care alții sunt de față.

Nu trebuie să ne mai mire faptul că pe un asemenea *background* se vorbește despre o tot mai largă izolare și înstrăinare între oameni și despre alienarea persoanei, despre trăirea, încă de aici și de acum, a iadului, sub forma sentimentului de gol ontologic, de vid existențial, de eșec sau fiasco al întregii existențe. Astăzi, vedem tot mai des această lipsă de adevărată comunicare și de reală și sinceră comuniune, încă din momentele în care copiii au cea mai mare nevoie de dragostea și de atenția noastră. La locurile de joacă, vedem „din ce în ce mai multe mame și mai mulți tați, preocupați mai degrabă de telefonul lor inteligent decât de copiii care se joacă la groapa cu nisip. După cum o arată și cercetările psihologului Melody Bacon, putem fi împreună, fără a vorbi între noi. Cel care discută adesea cu tinerii constată că multora le este din ce în ce mai greu să-l privească în ochi pe cel cu care vorbește. Preferă să privească ecranul tactil. Când se întâmplă din ce în ce mai frecvent ca abia să vorbim când suntem unul în prezența celuilalt și să nu facem altceva decât să trimitem sms-uri, pentru a evita discuțiile sau din teama de a nu dezvălui prea mult din starea sufletească a fiecăruia, atunci se poate pune sub semnul întrebării sensul faptului că suntem împreună”⁷.

Specialiștii în rezolvarea problemelor de cuplu au constatat, cu stupefacție, că, în general, într-o familie obișnuită, care este împreună întreaga zi, un tată petrece, în medie, 38 de ore pe săptămână în compania mijloacelor digitale: televizor, tabletă, laptop, smartphone etc., în timp ce cu soția sa discută doar 24 de minute pe săptămână. Iar, chiar și în aceste puține momente de interrelaționare, soții vorbesc cel mai adesea despre probleme administrative, referitoare la nevoile zilnice și la modul de satisfacere a lor, la cheltuieli, datorii, rate și dobânzi și doar arareori despre ei și despre copii, despre proiectele comune de altădată, ca și cum doar cele dintâi le-ar ocupa întreaga viață și le-ar absorbi total timpul.

O constatare și mai dramatică, pe care au făcut-o terapeuții de familie, este că, deși mama are o relație mai apropiată cu copiii cărora le-a dat viață, același tată discută cu copilul său doar 3,5 minute pe săptămână, și atunci când simte nevoia să pună în ordine

---

⁷ Catarina Katzer, *Cyberpsihologia. Viața în rețea: Cum ne schimbă Internetul?*, traducere din limba germană de Cora Radulian, Editura ALL, București, 2018, p. 273.